

RAZPRAVE**PRISELJEVANJE IZ BOSNE IN HERCEGOVINE – GLAVNE DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI IN PROSTORSKA OSREDOTOČENOST**

AVTORJA

Katja Klep

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper, Titov trg 5, SI – 6000 Koper, Slovenija
katja.klep33@gmail.com

dr. Stanko Pelc

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper, Titov trg 5, SI – 6000 Koper, Slovenija
stanko.pelc@fhs.upr.si

UDK: 911.3:314.151.3-054.72(497.4)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Priseljevanje iz Bosne in Hercegovine – glavne demografske značilnosti in prostorska osredotočenost
V prispevku so predstavljene ugotovitve o nekaterih demografskih posledicah priseljevanja v Slovenijo s poudarkom na priseljevanju iz Bosne in Hercegovine. V vsej kompleksnosti razlogov za priseljevanje je, kot lahko sklepamo na podlagi zadnjih statističnih podatkov, (ponovno) močno v ospredju delo (zaposlitev), pri čemer so pomembni tako bližina izvornega območja, tamkajšnje družbene razmere, kot tudi priseljenska skupnost, ki se je v Sloveniji oblikovala po drugi svetovni vojni. Priseljevanje vpliva na spreminjanje poklicne, izobrazbene, starostne in spolne sestave slovenskega prebivalstva. Nima pa, kot ugotavljajo drugi avtorji, pozitivnega vpliva na naravno rast. V prispevku smo ugotavljali tudi prostorsko osredotočenost iz Bosne in Hercegovine priseljenega prebivalstva.

KLJUČNE BESEDE

demogeografija, prebivalstvo, selitve, Slovenija, Bosna in Hercegovina

ABSTRACT

Immigration from Bosnia and Herzegovina – main demographic characteristics and spatial distribution of immigrants

The article presents some demographic consequences of immigration in Slovenia emphasizing the emigration from Bosnia and Herzegovina. According to recent statistical data, work (employment) is (again) at the forefront among the reasons for immigration, for which the proximity of emigration area and its local social conditions, as well as the immigrant community, which formed in Slovenia after the Second World War, are also important. Immigrants, with their socio-economic attributes, play an important part in occupational, educational, age and sex structures of Slovenian population. Immigration does not however have a positive impact on natural growth, as is identified by other authors. In addition, the article presents a study of spatial concentration of immigrants from Bosnia and Herzegovina.

KEY WORDS

population geography, population, migrations, Slovenia, Bosnia and Herzegovina

Uredništvo je prispevek prejelo 29. aprila 2011.

1 Uvod

Osrednji vprašanji našega prispevka sta: kakšne so značilnosti in kakšne so posledice priseljevanja iz Bosne in Hercegovine v Slovenijo. Pri posledicah smo se omejili predvsem na nekatere demografske vidike in prostorsko osredotočenost priseljenega prebivalstva.

Priseljevanje v Slovenijo je, kljub vstopu Slovenije v Evropsko unijo (v nadaljevanju EU), še vedno vezano predvsem na države z območja nekdanje Jugoslavije (Balažič 2010), pri čemer so priseljenci iz Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju BiH) najštevilnejša skupina priseljenega prebivalstva. Ker priseljeno prebivalstvo vpliva na sestavo in značilnosti celotnega prebivalstva, smo analizirali značilnosti opazovane skupine in naredili primerjavo z demografskimi značilnostmi prebivalstva Slovenije. Obseg priseljevanja smo opazovali za časovno obdobje od začetka pojava obsežnejšega priseljevanja iz BiH.

Poglavitni cilji tega prispevka so:

- predstaviti vplive priseljevanja na rast števila prebivalstva v Sloveniji ter na sestavine naravnega gibanja prebivalstva Slovenije;
- opredeliti značilnosti prebivalstva Slovenije, na katere najbolj vpliva priseljevanje;
- predstaviti značilnosti priseljevanja iz BiH glede na čas priselitve;
- predstaviti značilnosti priseljevanja glede na spolno, starostno in izobrazbeno sestavo priseljencev ter njihove zaposlitvene značilnosti;
- pregledati značilnosti prostorske razporeditve priseljenega prebivalstva.

Delo temelji na naslednjih predpostavkah:

- priseljevanje prebivalstva z območja nekdanje Jugoslavije je v zadnjih desetletjih ključno za ohranjanje rasti števila prebivalstva v Sloveniji vendar nima ključnega vpliva na izboljšanje starostne strukture in na sestavine naravne rasti prebivalstva;
- kljub vojni v BiH in velikemu številu beguncev, je večina priseljencev iz BiH (še vedno) ekonomskih migrantov;
- priseljeno prebivalstvo je nadpovprečno osredotočeno v večjih zaposlitvenih središčih, kar še posebej velja za priseljene z območja BiH.

Naše delo temelji na sekundarni analizi statističnih podatkov Urada Republike Slovenije za statistiko (v nadaljevanju SURS). Vir ključnih podatkov je bil register tujcev, ki pa obstaja šele od leta 2006; prej je področje prijave/odjave stalnega/začasnega bivališča (in s tem priseljevanja in odseljevanja) pokrival register stalnega prebivalstva (od leta 1995). Pomemben vir podatkov so bili tudi popisi prebivalstva. Ti vključujejo več vprašanj, ki dajo bistveno podrobnejšo prebivalstveno sliko kot registri. Poleg tega so tako pridobljeni podatki tudi mednarodno primerljivi.

Za analizo stanja iz BiH priseljenega prebivalstva smo uporabili popisne podatke (SI-STAT 2002). Podatki tega popisa vsebujejo informacije o narodni/etnični pripadnosti, maternem in pogovornem jeziku ter veroizpovedi. Omogočajo tudi opazovanje demografskih značilnosti v različnih prostorskih enotah. Za preučevanje prostorskega osredotočenja priseljenega prebivalstva smo izbrali občine. Za stanje po popisu smo uporabili podatke SI-STAT podatkovnega portala, ki omogoča poljubno izbiranje enot opazovanja, značilnosti spremenljivk in časovnih vrst.

2 Problem (ne)obnavljanja prebivalstva v Evropi

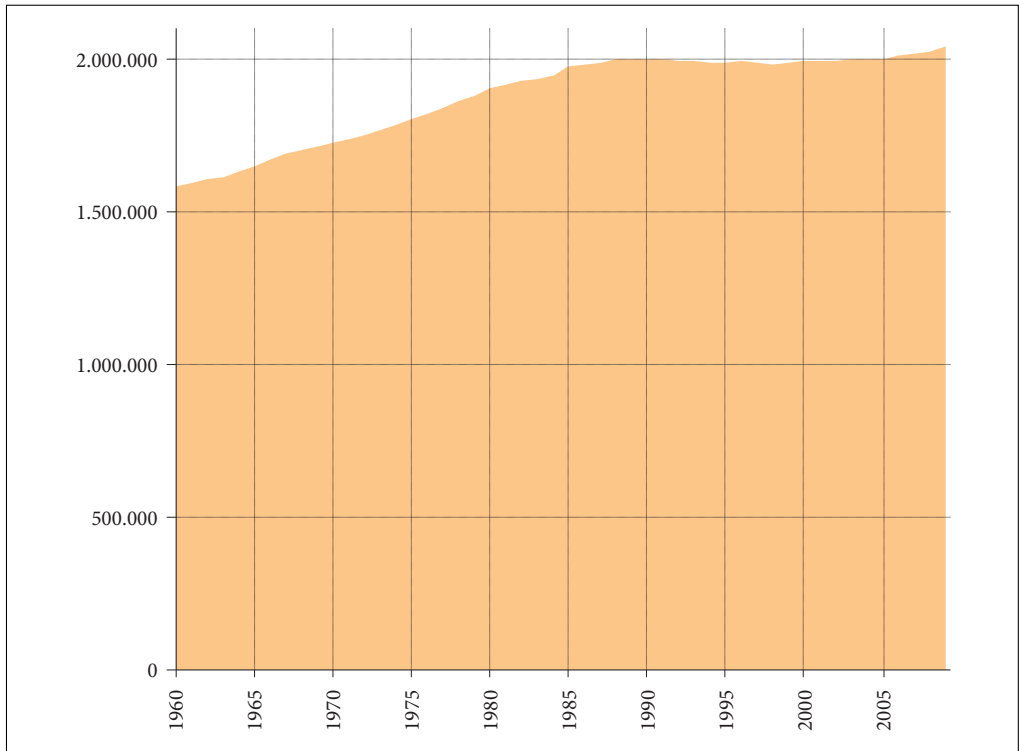
Značilnost prebivalstev v razvitih državah je nizka smrtnost kot tudi rodnost. Zaradi številnih vplivov sodobnega načina življenja se je rodnost marsikje tako zmanjšala, da ne zagotavlja več naravnega obnavljanja prebivalstva. Zaradi nizke stopnje smrtnosti to v prvi fazi še ne pripelje do odkrite depopulacije, vendar jo zanesljivo napoveduje. Govorimo o potencialni depopulaciji (Malačič 2006, 178). Ob prenizki celotni rodnosti in starajočem prebivalstvu pridemo do stanja, pri katerem splošna stopnja smrtnosti preseže splošno stopnjo rodnosti (število umrlih v določenem časovnem obdobju je večje

od števila živorojenih otrok). S stanjem odkrite depopulacije se je na začetku 21. stoletja v Evropi soočilo kar nekaj držav. Med članicami EU so med 2001 in 2008 oziroma 2009 tako stanje imeli v Estoniji, Latviji, Litvi, Romuniji, Bolgariji, Nemčiji in na Madžarskem, v ostalih evropskih državah pa na Hrvaškem, v Moldaviji, Belorusiji, Srbiji, Ukrajini in Rusiji. Poleg teh se je vsaj v enem letu od celotnega navedenega obdobja odkrita depopulacija pojavila še v devetih članicah EU in v BiH. V Sloveniji smo bili z njo soočeni v petih letih navedenega obdobja. Po podatkih Eurostata (medmrežje 1) sta bili leta 2009 edini državi v Evropi s celotno rodnostjo (T_f – *total fertility rate*) večjo od dveh otrok na žensko, Islandija ($T_f = 2,23$) in Irska ($T_f = 2,07$), v Franciji pa je bila T_f natančno 2. V nobeni od članic EU in držav kandidatki po letu 2000 celotna rodnost ni dosegla 2, povprečna vrednost za 27 članic za leto 2008 pa je bila $T_f = 1,6$.

Naravna rast prebivalstva torej EU in Evropi nasploh ne zagotavlja ohranjanja sedanjega števila prebivalstva. Pa vendar se v večini evropskih držav prebivalstvo še vedno povečuje, seveda na račun priseljevanja. Toda, vprašanje je, kako dolgo še. V raziskavi Združenih narodov (medmrežje 2) o nadomestnih migracijah najdemo podatek, da bi ob srednji različici projekcije prebivalstvene rasti v obdobju 1995–2050 število prebivalcev Evrope padlo s 728 na 628 milijonov, ob tem, da bi se po teh podatkih priselilo 25,5 milijonov ljudi. Brez priseljevanja bi število prebivalcev Evrope leta 2050 padlo na 600 milijonov. Da bi število prebivalcev ostalo enako kot leta 1995, bi se moralo v celotnem obdobju v Evropo priseliti dobrih 100 milijonov ljudi. Ker bi morala biti kvota priseljencev iz leta v leto večja, to pomeni v letih tik pred 2050 že blizu 3 milijone priseljencev letno. Če bi želeli ohraniti enako številčno starostno skupino prebivalcev od 15 do 64 let, bi rabili 161 milijonov priseljencev. Če pa bi želeli ohraniti razmerje med to starostno skupino prebivalcev in skupino starih 65 let in starejših (4,31 leta 1995), bi se moralo v obdobju 1995–2050 priseliti skoraj 1,4 milijarde ljudi, skupno število pa bi ob tem naraslo na 1,2 milijarde prebivalcev. Iz navedenega vidimo, da je ogromno priseljencev potrebnih že za ohranitev sedanjega števila prebivalcev Evrope. Za ohranjanje sedanjega razmerja med aktivnim in starim prebivalstvom pa so te številke nepredstavljivo visoke in povsem neuresničljive.

3 Vpliv priseljevanja na značilnosti prebivalstva Slovenije

Pomen selitev v sodobnem, globaliziranem svetu, zelo dobro ponazarja naslov knjige avtorjev Castlesa in Millerja »Doba selitev« (ali »selitveni vek«, ang. *The age of migration*) (Castles in Miller 2003). Selitve so nedvomno stalnica v zgodovini človeštva in njihov pomen skozi celoten novi vek je bil ključen pri procesu industrializacije, kolonizacije in seveda pri oblikovanju svetovnega kapitalističnega trga. Pa vendar so mednarodne (meddržavne) selitve danes bolj pomembne kot kadar koli prej, tako v družbeno-gospodarskem kot političnem smislu. Selitve so postale zanimiva politična tema, ker v priseljitvenih območjih v temeljih spreminjajo narodnostno (rasno) in versko sestavo. Prav to povzroča strahove pred izgubo lastne nacionalne in kulturne identitete pri avtohtonem prebivalstvu. Kjer priseljsko prebivalstvo pretežno spada v najnižji družbeni sloj in je tudi prostorsko koncentrirano in ločeno od avtohtonih prebivalcev (je getoizirano), so vzpostavljeni idealni pogoji za napetosti in konflikte. Oblasti v državah, kjer se soočajo s pomembnimi priseljitvenimi tokovi, se s problemom integracije priseljencev soočajo na različne načine. Ob zavedanju, da je gospodarska uspešnost države močno odvisna tudi od priseljenega prebivalstva, politika niha med strogim omejevanjem, »filtriranjem« in večjim odpiranjem priseljevanja. Problemov, ki jih poraja spreminjajoča se sestava prebivalstva, pa se na načelni ravni loteva z multikulturalnostjo, kot konceptom, ki naj bi ga sprejemali tako avtohtoni prebivalci kot priseljenci ob predpostavki, da različnost in razlike pomenijo bogastvo in ne razlog za strah in konflikte. Problematika integracije priseljencev v Sloveniji je dokaj obsežno obdelana v zborniku *Migranti v Sloveniji med integracijo in alienacijo* (Medica, Bufon in Lukič 2010). Poleg tega vidika pa je priseljevanje pomembno tudi zaradi demografskih vplivov, saj selitveni saldo vpliva na število prebivalstva, spreminja starostno sestavo in s tem vpliva na rodnost in smrtnost. Poleg tega ima priseljeno prebivalstvo drugačne značilnosti od avtohtonega in tako priseljevanje spreminja tudi druge sestave prebivalstva.

Slika 1: Gibanje števila prebivalcev v Sloveniji od 1960 do 2009 (stanje ob koncu posameznega leta) (Statistični letopis 2010).

Gibanje števila prebivalcev v Sloveniji od šestdesetih let prejšnjega stoletja do danes ima dve jasno ločeni obdobji. V prvem, do sredine osemdesetih, je prevladovala konstantna rast, ki je bila posledica še zadostne naravne rasti in pozitivnega selitvenega salda z drugimi jugoslovanskimi republikami. Drugo obdobje pa zaznamuje stagnacija, ki je posledica znižanja rodnosti (negativna naravna rast 1993, 1997–2005) in nihanj v razmerju priselitev in odselitev. Za rast prebivalstva v drugem obdobju je ključnega pomena pozitivni selitveni saldo. V letih 1997–1999 je bila Slovenija soočena z negativno naravno in selitveno rastjo (zmanjšanjem) števila prebivalstva. V letih 2006–2009, ko je bila naravna rast spet pozitivna, je bil prispevek selitvene rasti k skupni rasti bistveno večji od polovice. Izjema je leto 2009, ko je zaradi krize prišlo do zmanjšanja priseljevanja in je bil prispevek selitvene rasti le malo večji od polovice.

V povezavi z vplivom priseljevanja na rodnost velja povzeti Josipovičevo (2006, 265) ugotovitev, »... da selitve niso bistveno prispevale k višji rodnosti, ampak k višji rodnosti sploh niso prispevale. Nasprotno, prispevale so k dodatnemu zniževanju rodnosti...«. Do podobnih sklepov lahko pridemo tudi na podlagi ugotovitev Šircljeve (2006, 231), da je rodnost žensk s »srbohrvaškim« maternim jezikom in z rojstnim krajem v Sloveniji nižja od rodnosti žensk s »srbohrvaškim« maternim jezikom in rojstnim krajem zunaj Slovenije, pri čemer je končno potomstvo druge generacije priseljenk s »srbohrvaškim« maternim jezikom za 3–10% manjše od končnega potomstva prve generacije. Njihova rodnost je nižja tudi od končnega potomstva žensk s slovenskim maternim jezikom. Stereotipno pričakovanje, da je rodnost priseljencev višja, ker prihajajo iz gospodarsko manj razvitih območij, je torej neutemeljeno in zmotno.

V povezavi s spreminjanjem sestave prebivalstva zaradi priseljevanja, je najbolj opazna sprememba narodnostne sestave, kar se kaže v zmanjšanju deleža Slovencev s 96% leta 1961 na 83% leta 2002. Po obsegu ne dosti manjše so spremembe verske sestave. Ker se tudi spolna in starostna sestava, izobrazbene ter druge značilnosti priseljencev in stalnega prebivalstva razlikujejo, je logično, da priseljevanje vpliva tudi na spreminjanje tovrstnih sestav, vendar ne tako izrazito kot v prej navedenih primerih. Na primeru priseljevanja iz BiH v nadaljevanju predstavljamo spolno in starostno sestavo ter izobrazbene in zaposlitvene značilnosti priseljenega prebivalstva.

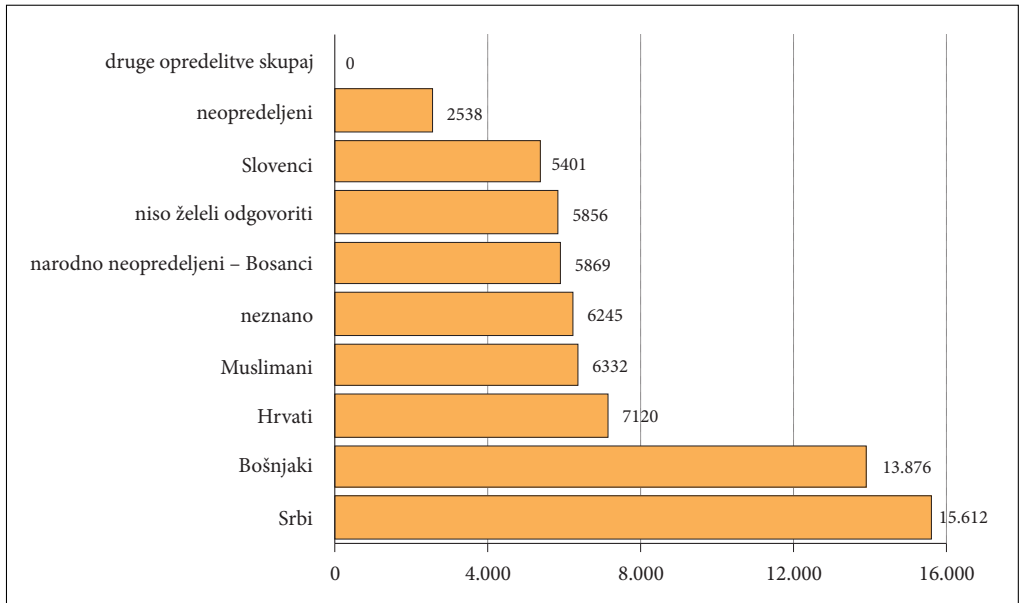
4 Značilnosti priseljevanja iz BiH in značilnosti priseljenega prebivalstva

Od 7. stoletja naprej je bilo območje BiH poseljeno s slovanskimi narodi. V 12. stoletju se je začela razvijati državnost, vendar je bilo območje v drugi polovici 15. stoletja vključeno v osmansko cesarstvo. Po tej večstoletni vladavini in vplivu islama je območje okupirala (1878) in anektirala (1908) Avstro-Ogrska. Po prvi svetovni vojni je bila vključena v kraljevino SHS (Jugoslavijo), leta 1945 pa je postala ena izmed jugoslovanskih republik. Neodvisnost je bila razglašena leta 1992, sledili so medetnični spopadi in večletna vojna. Po Daytonskem sporazumu leta 1995 je bila začasno oblikovana država z dvema federalnima enotama: bošnjaško-hrvaška »Federacija BiH« in »Republika Srpska«. Po popisu prebivalstva iz leta 1991 je v BiH živelo 44 % Bošnjakov, 31 % Srbov in 17 % Hrvatov. Vojna je povzročila notranje selitve in izseljevanje, ogromne človeške žrtve in padec naravnega prirasta (Bertić 2006, 60).

Večje priseljevanje iz BiH v Slovenijo se je začelo po drugi svetovni vojni. Ob popisu leta 1971 je na ozemlju Slovenije prebivalo 43.000 prebivalcev iz drugih republik tedanje Jugoslavije. Od teh je bila kar polovica s Hrvaške (Dolenc 2004, 66), predvsem iz obmejnih občin. K Sloveniji je gravitirala skoraj vsa Istra razen Pulja, pa tudi območje Reke, Gorskega kotarja in Žumberka, hrvaškega Zagorja in Međimurja (Josipović 2006, 288). Priseljenci s Hrvaške so prevladovali do leta 1969, leta 1970 pa je začela v migracijskih tokovih s Slovenijo, prevzemati vodilno vlogo BiH. Največ priseljencev je bilo iz Bosanske Krajine (severozahodna Bosna) in Bosanske Posavine. Cazin, kot središče etnično najbolj homogenega muslimansko-bošnjaškega območja v BiH leži v neposredni bližini Slovenije (od Velike Kladuše do mejnega prehoda Vinica je le 88 km). To gosto naseljeno območje, bogato z mladim prebivalstvom, je predstavljalo trg delovne sile, s katerega so načrtno zajemala mnoga podjetja v Sloveniji (Josipović 2006, 289). Iz Srbije je bilo veliko priseljencev iz Negotinske Krajine in območij ob južni Moravi. Ob Kosovu so ta območja ostala glavni vir priseljencev tudi v kasnejših desetletjih (Dolenc 2004, 65).

V času razpadanja Jugoslavije in vojn na njenem območju so selitvene tokove močno zaznamovale politične razmere in beg s kriznih območij. Izseljevali so se uslužbenci Jugoslovanske ljudske armade z družinami. Šele po koncu vojne v BiH so bili vzpostavljeni pogoji za normalizacijo selitvenih tokov. Kljub povsem spremenjenim okoliščinam so pri meddržavnih selitvah v Sloveniji ostali najboljšejši prav selitveni tokovi med BiH in Slovenijo. Pozitivni selitveni saldo je začel skokovito naraščati po letu 2004, torej po vstopu Slovenije v EU, kar je sicer otežilo zaposlovanje državljanov BiH v Sloveniji. Toda pričakovanja, da bodo ekonomske priseljence iz BiH nadomestili tisti iz na primer Slovaške, kot sorazmerno manj razvite članice, se niso izpolnili. Pozitivni selitveni saldo Slovenije z BiH je od nekaj manj kot 2000 leta 2005 poskočil na okroglih 10.000 leta 2008, a je leta 2009, očitno zaradi gospodarske krize, padel spet na nekaj več kot 6000. Od leta 1999 do 2009 je bil z izjemo let 2003 in 2005 delež državljanov BiH v pozitivnem selitvenem saldu Slovenije s tujino več kot polovičen, leta 2004 celo skoraj tričetrtinski.

BiH, kot izvorno okolje priseljencev, je izrazito večkulturno. Posledica je pestra narodnostna sestava od tam priseljenega prebivalstva. Ob popisu leta 2002 je BiH kot državo prvega prebivališča navedlo 69.279 prebivalcev Slovenije. Po narodnosti se jih je največ opredelilo za Srbe (23 %), sledil je delež opredeljenih za Bošnjake (20 %), za Hrvatke (10 %) in za Muslimane (9 %). Kar 18% je bilo takih, ki niso želeli odgovoriti ali se opredeliti oziroma so bili uvrščeni v kategorijo »Neznano«.

Slika 2: Prebivalstvo Slovenije s prvim prebivališčem v BiH po narodni pripadnosti leta 2002 (SI-STAT 2011a).

4.1 Spolna in starostna sestava priseljenih iz BiH

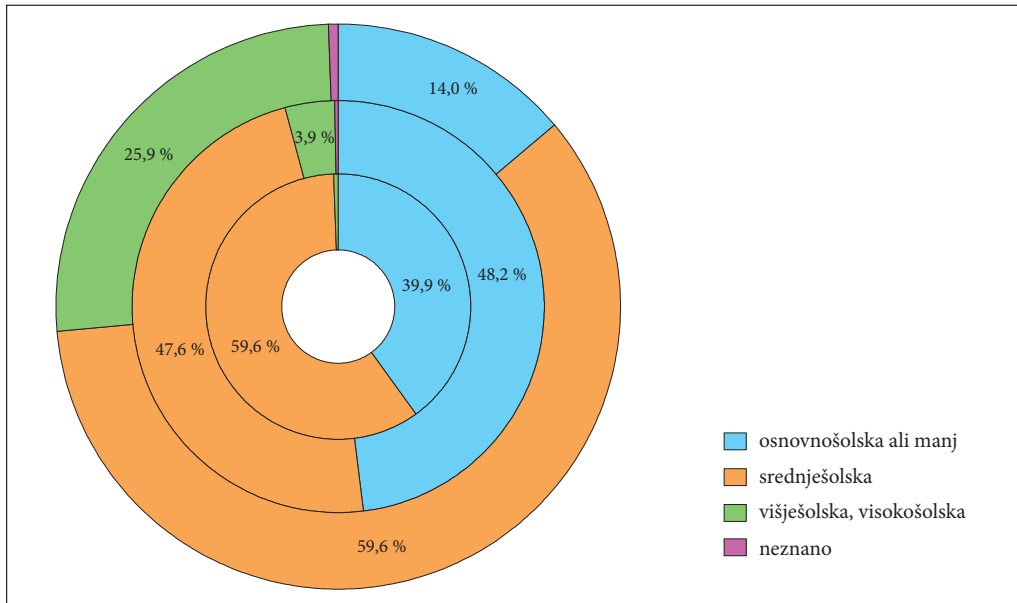
Pri opazovanju značilnosti priseljencev ne smemo enačiti prebivalstva, priseljenega iz BiH, s kategorijami Bošnjaki, Muslimani in neopredeljeni – opredeljeni kot Bosanci. Za obravnavo priseljenega prebivalstva iz BiH moramo izbrati kategorijo državljanstva. Med tujce iz BiH spadajo osebe, ki imajo državljanstvo države BiH. Če bi v raziskavi upoštevali le-te, bi v obravnavi izpustili pomemben del priseljskega prebivalstva, ki ima slovensko državljanstvo. Priseljevanje iz BiH smo zato analizirali s treh izhodišč, glede na državo državljanstva BiH (brez tistih priseljencev, ki so pridobili slovensko državljanstvo), glede na prvo prebivališče v BiH ter glede na rojstvo v BiH.

Po podatkih SURS-a so v osemdesetih letih dvajsetega stoletja v selitvenem prirastu Slovenije iz BiH še prevladovale ženske, a je bila v tem obdobju spolna sestava dokaj izenačena. V začetku devetdesetih let se je razmerje nagnilo v prid moškim, leta 2008 pa je bilo v selitvenem prirastu z BiH moških skoraj sedemkrat več kot žensk, v kriznem letu 2009 jih je bilo trikrat več. Povprečen delež moških v skupnem številu priseljenih iz BiH je v letih od 1997 do 2008 znašal 82 %. Priseljevanje v prvem desetletju 21. stoletja je torej izrazito spolno neuravnoteženo, kar velja tako za tujce iz BiH, kot za vse tujce skupaj.

4.2 Izobrazbena struktura in zaposlitvene značilnosti rojenih v BiH v primerjavi z rojenimi v Sloveniji

Leta 2009 je bilo v Sloveniji skupaj 61.763 aktivnih prebivalcev, rojenih v BiH. Od teh jih je skoraj 30.000 imelo dokončano osnovno oziroma srednjo šolo, le 2426 jih je imelo višjo izobrazbo od srednje.

Če primerjamo izobrazbo aktivnih prebivalcev naše države, rojenih v BiH in rojenih v Sloveniji, vidimo očitno razliko v stopnji dosežene izobrazbe. Med rojenimi v Sloveniji je bilo le 14 % takih z osnovnošolsko ali nižjo izobrazbo, med rojenimi v BiH pa je bilo takih skoraj polovica. To je tudi večji delež kot pri 10.089 državljanih BiH (tujci), ki so se v Slovenijo priselili leta 2009. Pri njih je bil ta delež

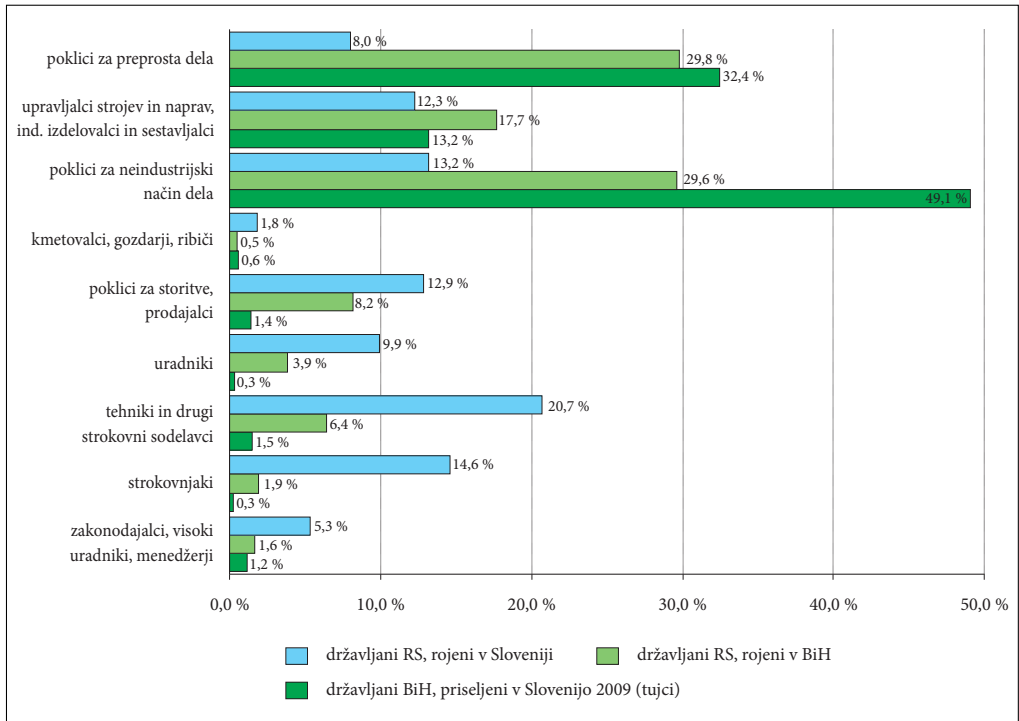

Slika 3: Delovno aktivno prebivalstvo po doseženi izobrazbi in državi rojstva (Slovenija, BiH) ter priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po doseženi izobrazbi z državljanstvom BiH (zunanji kolobar: državljani Republike Slovenije, rojeni v Sloveniji; vmesni kolobar: državljani Republike Slovenije, rojeni v BiH; notranji kolobar: državljani BiH, priseljeni v Slovenijo leta 2009) (SI-STAT 2011c).

približno dvopetinski, preostale tri petine pa jih je imelo srednjo izobrazbo, kar je enak delež kot pri državljanih Republike Slovenije, rojenih v Sloveniji. Delež državljanov Republike Slovenije, rojenih v BiH, s to stopnjo izobrazbe je bil nekaj manjši od polovice in pri njih je bilo srednje izobraženih tudi manj kot tistih z osnovnošolsko izobrazbo. V nasprotju od državljanov BiH, priseljenih leta 2009, katerih delež z višjo in visoko izobrazbo ni dosegel niti pol odstotka, je imela to stopnjo izobrazbe petindvajsetina državljanov Republike Slovenije, rojenih v BiH, kar pa je še vedno več kot šestkrat manjši delež kot pri aktivnih prebivalcih Slovenije, rojenih v Sloveniji. Pri aktivnem delovnem prebivalstvu, priseljenem iz BiH, torej prevladujejo prebivalci z nižjimi stopnjami izobrazbe, najbolj očitna je ta razlika pri višji in visoki izobrazbi.

Leta 2009 je bilo vseh delovno aktivnih prebivalcev Slovenije 832.418. Za analizo poklicne strukture priseljenega prebivalstva smo glede na dostopnost statističnih podatkov tudi v tem primeru izbrali delovno aktivne prebivalce, rojene v BiH (61.763 oseb) in priseljene delovno aktivne prebivalce, državljane BiH (10.089 oseb).

Skoraj polovica delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, državljanov BiH (tujci) je opravljala poklice za neindustrijski način dela. V to skupino sodijo tudi poklici s področja gradbeništva, zato tolikšen delež ni presenetljiv. Tudi med delovno aktivnimi prebivalci, državljani Republike Slovenije rojenimi v BiH, jih je skoraj tri desetine opravljalo poklic iz te skupine. Oboji, so bili močno nadpovprečno zastopani tudi v skupini poklicev za preprosta dela, med katera sodijo delo čistilk, poljedelskih delavcev, uličnih prodajalcev in podobno. Večji delež od deleža delovno aktivnih državljanov RS, rojenih v Sloveniji, so imeli tudi v skupini poklicev upravljavcev strojev in naprav, vendar tu razlika ni bila tako izrazita. Rojeni v Sloveniji so imeli največji, petinski delež v skupini tehnikov in drugih strokovnih delavcev, najbolj občutno pa so presegali deleža priseljenih iz BiH v poklicni skupini strokovnjakov, v katero sodijo na primer inženirji, zdravniki ali učitelji.

Slika 4: Delovno aktivno prebivalstvo po poklicu in državi rojstva (Slovenija, BiH) ter priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po poklicu in državi državljanstva (BiH) za leto 2009 (SI-STAT 2011b; c).

Območje BiH je torej, v skladu z navedenimi podatki, za Slovenijo še vedno bazen cenene, nizko izobražene delovne sile za opravljanje manj zahtevnih poklicev.

5 Prostorska razporeditev priseljenega prebivalstva v Sloveniji

V nasprotju od klasičnih narodnih manjšin, ki imajo razpoznaven poselitveni prostor, je za priseljene skupine značilna prostorska razpršitev. Kraj njihovega bivanja je v prvi vrsti povezan z zaposlitvijo. Tudi v slovenskem primeru je mogoče zaznati omenjeno značilnost. Pripadnike priseljenih skupin (in njihovih potomcev) je mogoče najti v vseh slovenskih občinah. Največje prostorsko osredotočenje je opazno v večjih industrijskih in urbanih središčih. Poudariti je treba, da samo v štirih občinah (Ljubljana, Jesenice, Velenje in Koper) živi kar polovica vsega priseljenega prebivalstva (Komac 2003, 99).

Republika Slovenija je bila ob zadnjem popisu leta 2002 razdeljena na 192 občin, ki so se po številu prebivalcev med seboj zelo razlikovale. V Ljubljani je bilo na primer 265.881, v Osilnici zgolj 332 prebivalcev. Za prikaz prostorske razporeditve – osredotočenosti oziroma razpršenosti priseljenega prebivalstva smo izračunali Ginijeve koeficiente in lokacijske količnike, in sicer na ravni občin, kot najbolj sprejemljivih prostorskih enot. Ginijev koeficient je statistični kazalnik razpršenosti določenega pojava. Zelo pogosto ga uporabljajo v ekonomiji za prikazovanje neenake porazdelitve dohodkov. V slovenski terminologiji se pojavlja tudi kot Ginijev koeficient koncentracije, saj večje vrednosti koeficienta dejansko pomenijo večjo osredotočenost pojava. Lokacijski količnik pa je kazalnik, ki v našem primeru pokaže ali je v posamezni občini priseljeno prebivalstvo bolj številno ali manj šte-

vilno kot bi bilo, če bi bilo prostorsko enako razporejeno med vse občine kot je celotno prebivalstvo Slovenije.

Lokacijske količnike priseljenih smo izračunali na naslednji način:

$$LK_i = (I_i / \sum I_i) / (P_i / \sum P_i)$$

pri čemer so:

LK_i – lokacijski količnik občine i ,

I_i – število priseljenih prebivalcev v občini i ,

P_i – število prebivalcev v občini i

za $i = 1$ do $i = n$, pri čemer je n število občin.

Lokacijske količnike smo računali za priseljene iz vseh držav skupaj in za priseljene iz BiH. Za primerjavo razporeditve priseljenih iz BiH z vsemi priseljenimi smo izračunali še tretji niz lokacijskih količnikov, kjer so v drugem delu zgornje formule vse prebivalce nadomestili priseljeni iz vseh držav.

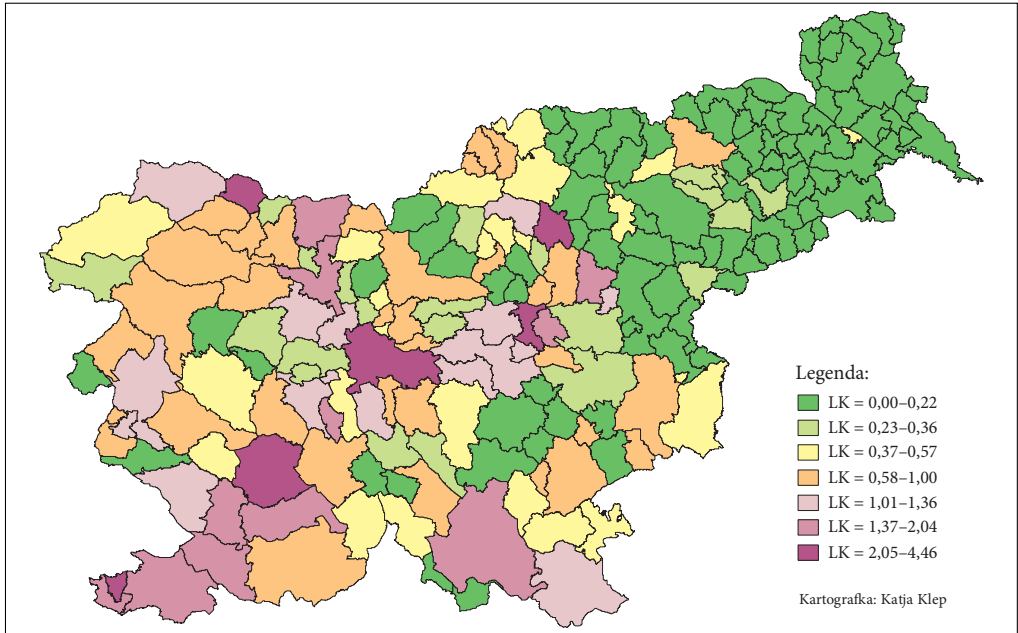
Največja prostorska osredotočenost vsega priseljenega prebivalstva glede na število prebivalcev je v občini Izola. Kljub temu, da je Izola tudi po lokacijskem količniku priseljenih iz BiH med vsemi občinami visoko na petem mestu, je njen lokacijski količnik priseljenih iz BiH glede na vse priseljene, nizek. Stopnja koncentracije priseljenega prebivalstva je torej visoka, a je delež priseljenih iz BiH med vsemi priseljenimi v Izoli sorazmerno nizek.

Občini Izola po lokacijskem količniku priseljenega prebivalstva iz tujine sledijo Jesenice, kjer je tudi največji lokacijski količnik (4,46) priseljenih iz BiH, kar kaže na največjo koncentracijo teh priseljenecv tako glede na število prebivalcev v občini, kot tudi glede na vse priseljene iz tujine.

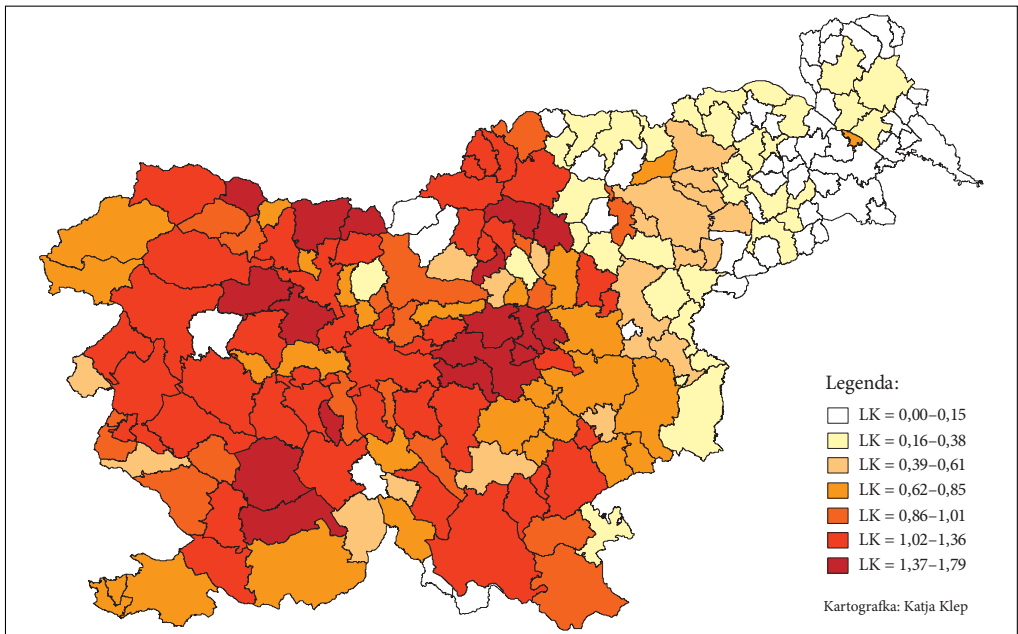
Veliko koncentracijo priseljenega prebivalstva imajo še občine Piran, Koper, Velenje, Kostel, Ljubljana, Metlika, Divača, Rogatec, Kočevje, Trbovlje, Hrastnik. Za občine Jesenice, Velenje, Postojna, Trbovlje in Hrastnik je značilno, da so po vseh treh lokacijskih količnikih zelo visoko na lestvicah koncentracije priseljenega prebivalstva.

Na slika 5 je opazno večje število občin z intenzivno vijolično barvo, ki predstavlja zelo visok lokacijski količnik. Gre za občine: Jesenice (4,46), Velenje (3,39), Postojna (2,79), Trbovlje (2,34) in Izola (2,17). To pomeni, da je bil delež priseljenih iz BiH v občini Jesenice približno štiri in polkrat večji od državnega povprečja, v občini Izola pa malo več kot dvakrat večji.

Zmeren do zelo visok lokacijski količnik priseljenih iz BiH (od 2,12 do 1,37) so imele občine: Ljubljana, Hrastnik, Koper, Divača, Kočevje, Pivka, Kranj, Hrpelje-Kozina, Piran, Tržič, Borovnica in Celje. Najbolj vzhodni od omenjenih občin sta Celje in Velenje. Na sliki (5) so razvidne zgostitve v zmanjšanem industrijskem polmeseču, ki se razteza od Velenja prek Celja, Zasavja, Ljubljane na Gorenjsko do Tržiča z ločenim skrajnim severozahodnim delom zgornje Gorenjske, kjer izstopa z največjo koncentracijo industrijska (jeklarska) občina Jesenice. V južnem delu Slovenije se primorsko zgostitveno območje se razteza od Postojne do Pirana in ima dve občini z izrazito nadpovprečno koncentracijo priseljenih iz BiH glede na razporeditev vsega prebivalstva, in sicer občini Postojna in Izola. V južni Sloveniji imamo še območje dveh sosednjih občin, ki tudi presegata povprečno koncentracijo. To sta občini Kočevje in Črnomelj, a ne v eni ne v drugi ne gre za ekstremne vrednosti. V vzhodni Sloveniji je prevladujoča temno zelena barva. Tam so deleži priseljenih iz BiH močno pod državnim povprečjem. V razredu z minimalnimi lokacijskimi količniki (od 0 do 0,22), so zajete tudi občine, v katerih je število priseljenih iz BiH nižje od števila, ki še zagotavlja statistično zaupnost (zakriti podatki). Povprečen lokacijski količnik teh občin je 0,15. Izrazito podpovprečne vrednosti so v Pomurju. Tu izstopa le občina Veržej z lokacijskim količnikom 0,46. V Podravju so vrednosti prav tako podpovprečne. Tu izstopa Maribor (z nekoliko višjo, a še vedno podpovprečno koncentracijo 0,59) in okoliške občine (Ruše, Hoče-Slivnica, Miklavž na Dravskem polju, Rače-Fram do Kidričevega). Osamljena otočka vzhodno od Celja z nekoliko višjo od minimalne koncentracije sta še Zreče in Rogaška Slatina.

Slika 5: Osredotočenje prebivalstva, priseljenega iz BiH glede na razporeditev vsega prebivalstva po občinah ob popisu 2002 (SI-STAT 2011a).

Slika 6: Osredotočenje prebivalstva, priseljenega iz BiH glede na razporeditev vsega priseljenega prebivalstva po občinah ob popisu 2002 (SI-STAT 2011a).

Slika 6 prikazuje lokacijske količnike priseljenih iz BiH glede na vse priseljene. Slika kaže nadpovprečno zastopanost priseljencev iz BiH med vsemi priseljenimi (lokacijski količniki so večji od 1).

Izrazita območja zgostitve so v/na:

- Zasavju (najbolj zaokroženo), ki se razteza od Litije do Hrastnika in ga sestavlja skupina šestih občin z izrazito nadpovprečno koncentracijo: Zagorje ob Savi, Trbovlje, Hrastnik, Šmartno pri Litiji, Litija, Radeče;
- Šaleško-Savinjski regiji – od Velenja in Šoštanja do Nazarij, ki že ni več strnjeno območje;
- Notranjskem z občinama Postojna in Pivka, ki ju prek občin z nekaj nižjimi količniki lahko povežemo še z občino Borovnica;
- Gorenjskem (precej nesklenjeno) z občinami Škofja Loka in Železniki, Tržič in Jezersko ter Jesenice z več vmesnimi občinami z nekoliko nižjimi lokacijskimi količniki.

Podpovprečno koncentracijo priseljenih iz BiH glede na vse priseljene imajo občine na strnjemem območju severovzhodne Slovenije. Še posebej izrazita podpovprečna koncentracija je v občini Lendava z zaledjem in ob meji s Hrvaško vse do Rogatca, v večjem delu Goriškega in Slovenskih goric ter v posameznih občinah drugje po Sloveniji. Vse občine z izrazito podpovprečno koncentracijo so bile brez, oziroma skoraj brez priseljencev iz BiH (med ena do pet oseb na občino).

Za primerjavo prostorske osredotočenosti vsega priseljenega prebivalstva in priseljenih iz BiH smo izračunali koeficiente lokalizacije. Koeficient lokalizacije je merilo sorazmernega osredotočenja enot prebivalstva z določeno značilnostjo v primerjavi z neko izhodiščno (temeljno) razporeditvijo. V našem primeru smo ga izračunali na naslednji način:

$$KL = (\sum I_i\% - P_i\%) / 200$$

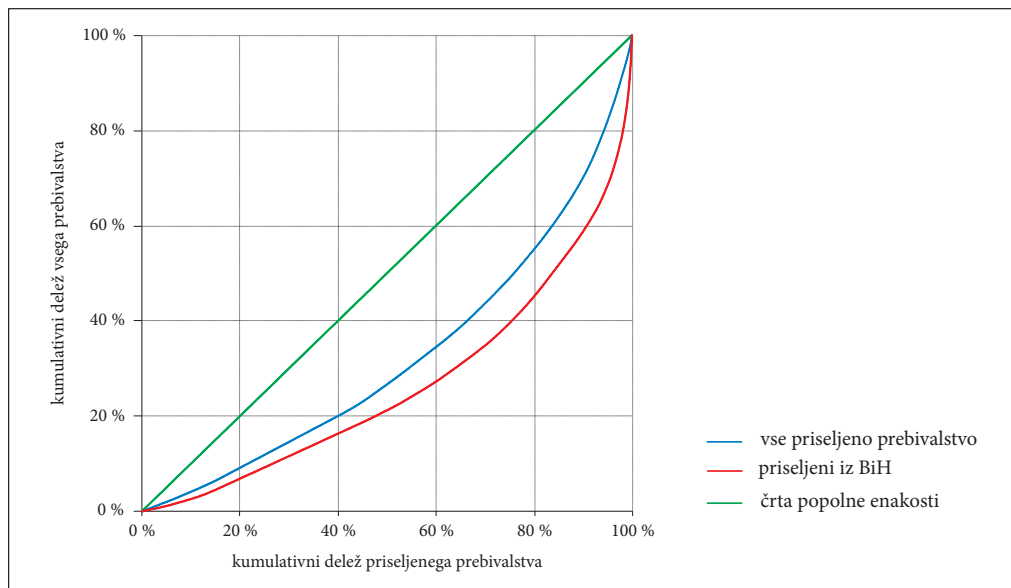
pri čemer so:

KL – koeficient lokalizacije,

$I_i\%$ – delež priseljenih prebivalcev občine i od vseh priseljenih v državi v odstotkih,

$P_i\%$ – delež prebivalcev občine i od vseh prebivalcev države v odstotkih

za $i = 1$ do $i = n$, pri čemer je n število občin.

Slika 7: Lorenzovi krivulji priseljenih v Slovenijo glede na državo prvega prebivališča (SI-STAT 2011a).

Za priseljene iz BiH glede na vse prebivalstvo znaša $KL_{BiH} = 0,36$. To kaže na sorazmerno veliko prostorsko osredotočenost teh priseljencev v samo nekaterih občinah. Koeficient lokalizacije za vse priseljene iz tujine znaša $KL_{vsi\ priseljeni} = 0,26$, kar kaže na večjo osredotočenost priseljenih iz BiH. Grafično sta razporeditvi priseljenih prikazani z Lorenzovima krivuljama (slika 7). Večji odmik od črte popolne enakosti (diagonala = enak delež priseljenih v vseh občinah) pomeni večjo osredotočenost priseljenega prebivalstva v posameznih občinah. Ta odmik je pri priseljenih iz BiH očitno večji, kot pri vseh priseljenih.

Izračunali smo tudi Ginijeva koeficienta za vse priseljene in priseljene iz BiH, ki sta $G_{vsi\ priseljeni} = 0,35$ in $G_{BiH} = 0,47$. Obe vrednosti koeficientov se razlikujeta podobno kot koeficienta lokalizacije, saj oba kazalnika vsak na svoj način kažeta stopnjo koncentracije.

Na tem mestu omenimo še koeficient lokalizacije priseljenih iz BiH, izračunan glede na vse priseljene (to pomeni da smo v zgornjem obrazcu odstotne deleže vseh prebivalcev zamenjali z deleži priseljenih iz vseh držav). Ta znaša: $KL_{BiH/priseljeni\ iz\ vseh\ držav} = 0,15$ ($G_{BiH/priseljeni\ iz\ vseh\ držav} = 0,21$), kar nam pove, da je osredotočenje priseljenih iz BiH znotraj skupine priseljenih (vse države) sorazmerno nizka. To je posledica dejstva, da sta si razporeditvi precej podobni, s tem da je skupina priseljenih iz BiH vendarle nekoliko bolj osredotočena, čeprav zgolj v nekaterih občinah.

6 Sklep

Vpliv priseljevanja na rast števila prebivalstva v Sloveniji je ključnega pomena odkar je po drugi svetovni vojni Slovenija postala »neto priseljitveno« območje. Priseljevanje iz BiH je v tem okviru glavna sestavina selitvene rasti prebivalstva Slovenije tudi po osamosvojitvi in vključitvi v EU. Zaradi številčnih priseljene skupnosti, ki se je v Sloveniji oblikovala v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, je olajšano priseljevanje s klasičnih izvornih območij v BiH, kljub administrativnim oviram, ki jih je prineslo članstvo Slovenije v EU.

Vpliv priseljevanja na sestavine naravnega gibanja prebivalstva Slovenije je, kot lahko povzamemo tudi iz ugotovitev drugih avtorjev, prej negativen kot pozitiven. Pri tem imamo v mislih predvsem vidik rodnosti, ki je v zadnjih letih na izvornem območju (BiH) že nižja od slovenske. Ker skoraj izključno prevladuje ekonomsko priseljevanje, to pomeni, da priseljeno prebivalstvo povečuje kontingent delovno aktivnega prebivalstva. Med priseljenci prevladujejo moški. Na podlagi tega lahko tudi sklepamo, da ne gre za priseljevanje z namenom stalne priselitve, saj se v glavnem ne priseljujejo cele družine. Opravka imamo torej s tipičnim gostujočim delavstvom, ki je glede na sestavo slovenskega gospodarstva in potreb po delovni sili predvsem manj izobraženo in usmerjeno v poklice, ki ne zahtevajo posebne izobrazbe ali pa zadošča že poklicna izobrazba. Zaradi tega priseljevanje vpliva na zniževanje povprečne izobraženosti prebivalstva Slovenije. Analiza značilnosti prebivalstva priseljenega iz BiH je to potrdila, čeprav priseljevanje državljanov BiH v zadnjem času kaže na to, da se večja delež srednje izobraženih.

Glede na značilnost razporeditve priseljenega prebivalstva je naša glavna ugotovitev, da je osredotočenost priseljenega prebivalstva iz BiH večja od siceršnje osredotočenosti vsega priseljenega prebivalstva. Na to je očitno vplivalo večje zaposlovanje v rudnikih in v težki industriji (Jesenice, Šaleška kotlina, Zasavje). Zanimivo, da so opazna večja osredotočenja med priseljenkim prebivalstvom tudi v nekaterih občinah, katerih središča so manjši industrijski kraji (Pivka, Železniki, Nazarje), ki sicer nimajo nadpovprečnega deleža priseljenega prebivalstva. Regionalne razlike v razporeditvi priseljencev iz različnih izvornih okolij v Sloveniji niso zanemarljive. V nasprotju s priseljenci iz BiH so, kot kaže Ginijev koeficient, priseljenci iz Hrvaške celo bolj osredotočeni in to seveda tam, kjer je delež priseljencev iz BiH izrazilo podpovprečen: na primer v severovzhodni Sloveniji, še posebej v Prekmurju in ne, kot bi upravičeno pričakovali vzdolž celotne meje s Hrvaško.

Mnogo podrobneje kot v našem prispevku, je obravnavano problematiko obdelal Josipovič (2006). Naše ugotovitve se bistveno ne razlikujejo od njegovih, podajajo pa dodatno osvetlitev z malo drugačnega zornega kota in z nekaj novejšimi statističnimi podatki.

7 Viri in literatura

- Balažič, G. 2010: Geografske dimenzije zaposlovanja tujcev v Sloveniji po vstopu v Evropsko unijo. Geografski vestnik 82-1. Ljubljana.
- Bertič, I. 2006: Bosna in Hercegovina. Atlas Evrope. Ljubljana.
- Castles, S., Miller, M. J. 2003: The Age of Migration. Basingstoke.
- Dolenc, D. 2004: Priseljevanje v Slovenijo iz območja nekdanje Jugoslavije. Percepcije slovenske integracijske politike. Ljubljana.
- Josipovič, D. 2006: Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni. Ljubljana.
- Komac, M. 2003: »Nove« narodne skupnosti. Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji. Ljubljana.
- Malačič, J. 2006: Demografija: teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana.
- Medica, K., Bufon, M., Lukič, G. (ur.) 2010: Migranti v Sloveniji med integracijo in alienacijo. Koper. Medmrežje 1: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&plugin=1> (21. 4. 2011).
- Medmrežje 2: <http://www.un.org/esa/population/publications/ReplMigED/AnnexEU.pdf> (23. 4. 2011).
- SI-STAT podatkovni portal 2011a: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana.
- SI-STAT podatkovni portal 2011b: Prebivalstvo. Socioekonomske značilnosti meddržavnih selivcev. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana.
- SI-STAT podatkovni portal 2011c: Prebivalstvo. Socioekonomske značilnosti prebivalstva. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana.
- Statistični letopis 2010: Število prebivalcev in naravno gibanje prebivalstva. Ljubljana.
- Šircelj, M. 2006: Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. stoletja. Ljubljana.

8 Summary: Immigration from Bosnia and Herzegovina – main demographic characteristics and spatial distribution of immigrants

(translated by the authors)

International migrations have been an important factor in recent geographical changes. The growth of population in many developed countries depends strongly on positive net migration, as natural increase tends to be very low or even negative. Replacement migration is, however, not a long term solution to the problem of declining and ageing populations. According to Josipovič (2006) and Šircelj (2006), immigration has no positive effect on the fertility of Slovenian population. Statistical data shows that total fertility in Bosnia and Herzegovina (BiH) has been even lower than that of Slovenia in recent years. The majority of immigrants to Slovenia come from that country. Contrary to the recent past (1970–1985), almost all of today's immigrants are male. According to the data on educational attainment, the immigrants from BiH are less educated than Slovenian citizens of Bosnian origin born in Slovenia. The main differences lie at the level of tertiary education. Immigrants from BiH are mostly employed in construction and mining as Slovenian metallurgical and mining towns have been the first and most attractive employment centers for these immigrants. Using location quotients and coefficients of localization at the level of municipalities, we have analyzed the areal dispersion (concentration) of immigrants. The results show that concentration of immigrants from BiH in comparison with the distribution of all immigrants is above average in Zasavje (has been known as a typical mining region), Šaleška basin (mining and industrial centres of Velenje, Šoštanj, Nazarje), parts of Notranjska (municipalities of Postojna, Pivka and Borovnica) and Gorenjska (triangle of industrial centers of Škofja Loka–Jesenice–Tržič) (see figure 6, dark red areas). The below average concentration of immigrants from BiH, as well as all immigrants, is in all of North-eastern Slovenia particularly in Prekmurje, which is still the most agrarian region.

